

Taidekasvatus jokalapsenoikeudeksi

Yhteiset lapsemme ry

22.11.2018 Annantalo, Helsinki

Lapsen oikeuksien sopimus

- Esitykseni motto, ”taidekasvatus jokalapsenoikeudeksi”, voidaan haluttaessa palauttaa lapsen oikeuksien sopimukseen – siinähan se on sanottu.
- Teksti on vastaansanomattoman selkeää ja yksitulkintaista.

Yleissopimus lapsen oikeuksista

31. Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuuriin ja taiteisiin.

2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

Lähtökohtana aivotutkimus

- Aivotutkimus tuo koko ajan lisää tietoa esimerkiksi musiikin, liikunnan ja käden taitojen suotuisista vaikutuksista kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille.
- Musiikkia ja muita taideaineita opiskelevien lasten lahjakkuutta ja menestymistä koulussa keskimäärin muita paremmin selitetään muun muassa aivojen eri osien parantuneen kommunikation avulla. Neurologisten kuvantamismenetelmien avulla on saatu näyttöä siitä, että musiikki ”pakottaa” aivopuoliskot ja aivojen eri alueet kommunikoimaan keskenään. (mm. Hasler 1990; Wang et al. 2009 / Juntunen 2009)

- Taideharrastuksen vaikuttavuustutkimuksissa on raportoitu lukuisia suotuisia seurauksia alkaen verrokkeja paremmasta keskittymiskyvystä ja sosiaalisesta kyvykkyydestä sekä päätyen suurempaan luovuuteen ja nopeampaan henkiseen kasvuun. Soittoa harrastavilla lapsilla oli mm. vähemmän torjuvia asenteita luokkatovereita kohtaan, kypsempi arvostelukyky ja paremmat taidot käsitellä arkipäivän ristiriitatilanteita (Günther 2000 / Juntunen 2009)

Miksi taidekasvatus ei ole jokalapsenoikeus?

- Taidekasvatuksen vastustajia on vaikea löytää. Päinvastoin kaikki tuntevat olevan yhtä mieltä sen tärkeydestä. Voisi siis luulla, että jokainen suomalainen lapsi nauttii monipuolisesta taidekasvatuksesta.
- Asiat, joista ollaan yhtä mieltä eivät kuitenkaan aina etene niin kuin luulisi.
- Meillä on pitkään toimittu pikemminkin ikään kuin pyrkisimme lisäämään taidekasvatuksellista eriarvoisuutta. Vähintäänkin on suhtauduttu välinpitämättömästi siihen, että monilla lapsilla on hyvin vähän mahdollisuuksia päästä osallisiksi monipuolisesta taidekasvatuksesta.

Miten voisimme vähentää taidekasvatuksellista eriarvoisuutta?

- Jos emme panosta taidekasvatukseen erityisesti siellä, missä ”jokainen lapsi” on, taidekasvatuksesta ei voi tulla jokalapsenoikeutta.
*
- Valtaosa suomalaisista lapsista on varhaiskasvatuksen piirissä useamman vuoden. Siksi päiväkodit ovat avainasemassa, kun monipuolisesta taidekasvatuksesta pyritään tekemään jokaisen lapsen oikeus.

* Tämän toteaminen ei tietenkään tee tarpeettomaksi tai vähennä arvoa minkään muun toimijan työltä lasten taidekasvatuksen ja lastenkulttuurin hyväksi.

Päiväkotien taidekasvatus vaihtelee laadullisesti ja määrällisesti

Jotkut päiväkodit onnistuvat tarjoamaan runsasta ja monipuolista taidekasvatusta, mutta useimmissa päiväkodeissa on paljon parantamisen varaa.

Yleiskuva on epätydyttävä.

Miten tähän on tultu?

Päiväkotien heiveröiseen taidekasvatukseen on monia syitä.

Lähihistoriaan tutustuminen tarjoaa tietoa siitä, miten taidekasvatus sysättiin sivuosaan, vaikka sen pitäisi olla varhaiskasvatuksen keskiössä yhdessä leikin kanssa.

Suomessa varhaispedagogiikan rapautuminen alkoi 1980-1990-lukujen vaihteessa. Haluttiin antaa tilaa vapaalle leikille ja lasten oma-aloitteiselle toiminnalle, mutta samalla hämärrettiin aikuisen rooli lapsiryhmässä. Lastentarhanopettajista tuli epävarmoja: ”Juuri kun kaikki sujui hyvin lasten kanssa, sanottiin, että olen tehnyt kaiken väärin.”

Voisiko jotain olla toisin päivähoidossa?

- ”Voisiko jotain olla toisin päivähoidossa?” –hankkeessa muutoksen puhurit puhalsivat ankarasti.
- Julkaisussa Uuteen päivähoitoon? (Lahikainen & Rusanen 1991) kuvataan ”Voisiko jotain olla toisin” -päiväkodin siirtymistä toimintakulttuuriin, josta oli poistettu rajoittaviksi ja alistaviksi ymmärretyt rakenteet, kuten ohjatut toimintatuokiot, esimerkiksi musiikkihetket, kuvataidetuokiot ja liikuntahetket.

- ”Uuteen päivähoitoon” siirtyminen kuvattiin pääosin myönteisessä valossa. Riitasointuja tuovat maininnat röyhkeistä lapsista sekä kiusaamisen ja yksinäisten lasten lisääntyminen (Lahikainen & Rusanen 1991, 206, 222–223). Todettiin myös yksilöllisten erojen tulevan esille selvemmin, ”kun lapset strukturoivat itse päivän ohjelmaa”, ja kysyttiin, ”mitä tehdä ujoille ja aroille lapsille, poikkeaville lapsille” (Lahikainen & Rusanen 1991, 206, 222–223).

- Yksittäiset kehittämishankkeet eivät tietenkään yksin vaikuttaneet päiväkotien toimintakulttuurin muuttumiseen. Ne näyttäisivät kuitenkin sysänneen liikkeelle ja voimistaneen kehitystä, jolle yleinen kasvatuskulttuurin muutos (ks. esim. Hoikkala 1993) ja muiden Pohjoismaiden esimerkki olivat muokanneet maaperää. Tulkintaa puoltaa myös se, että jatkokeskustelua eivät näytä herättäneen sen enempää muutosten ei-toivotut tulokset kuin se, että muutoksesta hyötyivät eniten vahvimmat lapset, joilla jo oli valmiudet toimia omia valintoja korostavassa ympäristössä (Korhonen 1989, 132–133; vrt. lasten osallisuus ja itseohjautuvuus 2010-luvun kasvatustutkimuksessa).

Hankkeissa jätettiin myös arvioimatta, miten lasten kokemuksiin vaikutti se, että he jäivät toimintatuokioista luopumisen seurauksena lähes vaille taidekasvatusta. Ilmeisesti sosiaalinen tilaus ”vallankumoukselliselle” muutokselle (Taipale 1993) oli niin vahva, että kehittämishankkeiden kielteiset seuraukset jätettiin vähälle huomiolle. Jälkikäteen näyttäisi siltä, että kritiikki mahdollisti rakenteiden purkamisen, mutta antoi riittämättömästi eväitä uuden rakentamiseen.

Entä nyt?

Jos vertaa kolmenkymmenen vuoden takaisia muutosmyrskyjä tämän päivän tuuliin, huomaa, että samalla tiellä ollaan edelleen. Nyt puhutaan ”lapsen osallisuudesta” ja väsätään ”vasuja” (lapsen yksilöllisiä varhaiskasvatussuunnitelmia), mutta varhaiskasvatuksen sisällöistä (tai ”oppimisen alueista”) sekä aikuisen roolista keskustelemista kartetaan.

Kuitenkin Suomessa kaivataan kipeästi keskustelua (mm.) varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta lähtökohtana lapsen oikeus monipuoliseen ja runsaaseen taidekasvatukseen.

- Keskustelun on oltava kyllin konkreettista: millaista kuvataidekasvatusta päiväkodissa pitää toteuttaa eri-ikäisten ryhmissä? Entä musiikkikasvatus, sanataide, draama ja tanssi? Entä käden taitojen yhteys taidekasvatukseen?
- Nyt on oikea aika tehdä varhaiskasvatuksen taidekasvatuksesta jokalapsenoikeus. Lapsen oikeuden sopimuksen ja tutkimuksen lisäksi muutosta vaativat varhaiskasvatuksen viimeaikaiset uudistukset.

- Varhaiskasvatus ei ole enää osa sosiaalihuoltoa, vaan vuodesta 2013 osa Opetus- ja kulttuuriministeriön alaista koulutusjärjestelmää. Varhaiskasvatuslaki korostaa suunnitelmallisuutta ja tavoitteellisuutta sekä pedagogiikkaa. Opetushallituksen julkaisema *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* (2016) on ensimmäistä kertaa velvoittava asiakirja, ei suositus.
- Vaikka *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* ei ohjeista yksityiskohtaisesti, se velvoittaa toteuttamaan suunnitelmallisesti monipuolista taidekasvatusta jokaisessa päiväkodissa.

Rohkeiksi ja toiveikkaiksi

- Lopuksi palaan kasvatuksen juurille.
- Yksi ydinkysymyksistä kuuluu, miten kasvattaa lapsista rohkeita ja toiveikkaita, ihmisiä, jotka myös kestävät loputonta epävarmuutta ja jatkuvia muutoksia.
- Taidekasvatus on epäilemättä yksi osavastaus vaativaan kysymykseen. Sekä taiteen vastaanottaminen että tuottaminen lisäävät itsetuntemusta ja vahvistavat elämän mielekkyyden kokemuksia monen muun hyvän asian lisäksi.
- Yksinkertaisesti: taidekasvatus tuottaa (sekä mitattavaa että) mittaamatonta hyvää.